DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,

QUA

OBSERVATIONES LUCULENTAS MEDICAS,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQVA,

IN ACADEMIA FRIDERICIANA,

GRATIOSISSIMO FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU

PRAESIDE

DN. GEORGIO ERNESTO STAHL,

CONSIL. AUL. ET ARCHIAT. REG. MED. ET RERUM NATURALIUM PROFESSORE PUBL. ORDIN. ACAD. NAT. CUR. COLLEGA LONGE DIGNISSIMO, DECANO h. t. SPECTATISSIMO,

DOMINO PATRONO, PRÆCEPTORE AC PROMOTORE SUO

omni Obſervantiæ atque Honoris cultu ætatem colendo,

PRO GRADU DOCTORALI,

Summisque in Arte Medica Honoribus, Inſignibus ac Privilegiis

More Majorum ſolenni obtinendis,

Ad d. Maii M DCC XIII. horis ante & pomeridianis

IN AUDITORIO MAJORI

Publico conflictu ventilandas proponit,

NICOLAUS FRIDERICUS Englert/

RUSSUS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Literis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

Prooemium.

THALETEM memorant, quum noctu obambularet, sideribus spectandis intentus, sed gressuum regendorum, eo ipso oblitus, ad scrobem obvium hallucinans, in terram prolapsus esset, ab ancilla lucernam præferente, reprehensum, quod coelum intellectu complecti & metiri, in animum induceret, neque tamen earum rerum, quæ ante pedes essent, satis conscius esse meminisset. Adjiciunt responsum non indecorum altum sapere aggresso; sed certe simplicitatem veritatis, de qua sermo erat, non exhauriens. Certe enim sapientissimè monet suprema sapientia, unum faciendum, & alterum non omittendum: & inconsulta valdè fuisset sapientia Thaleti, si, dum aliquid inter sidera spectat atque notat, graviore lapsu corporis, sanitatis aut vitæ periculum adiisset, quod modica circumspectione, & cujus nequidem fas sit oblivisci, evitare potuisset. Habet autem certe hæc consideratio justum

usum, tum in omnibus rebus rectè gerendis, tum in nostra etiam Arte medica; dignâ certe circumspectione atque discreto vsu, si quæ usquam alia. Non est damnanda curiosior observatio, abstrusiorum, aut rariorum, casuum & eventuum; illud autem certe locum invenire non debet, ut propiora, imo passim obvia, inter quæ velut in dies obambulare necesse est, diligentiam nostram fallant, & parum aut nihil animadversa, cespitandi occasionem præbeant. Quid enim notius est, vel paullulum his rebus animum solertius adplicanti, quam quod a proximis retrò temporibus, nimia illa altum sapiendi lubido, protritas, aut certe passim obvias, contemplationes Indolis morborum, ita propemodum in oblivionem adduxerit, ut universaliores æque atque luculentiores contemplationes, partim Pathologicæ, partim Therapeuticæ, non potuerint non insigne detrimentum hinc incurrere atque experiri: Tanto magis, postquam, admodum turbato ordine, magis singulares aliquæ contemplationes, præter naturæ ordinem & simplicitatem, in generalium atque universalium locum atque dignitatem translatæ, eliciendis inde generalioribus ætiologiis, minus auspicato adhiberentur. Exercuit hæc res jam pridem animum nostrum; interim quum impatiens propemodum, quantumlibet insontium & simplicium, admonitionum, esse soleant animi novitati & πολυπραγμοσύνῃ indulgentes: non visum est consultum, totam hanc rem veluti simul & semel, ut vulgò interpretantur, eversum ire, & tam anxios curiositatis labores, veluti simul & semel irritos reddere aut declarare. Unde prætulimus, veluti per partes atque pedetentim,

tim, captatis idoneis occaſionibus, aliquas tales animadverſiones tranquilliori penſitationi commendare. Quod quum per ſpatium temporis, non jam amplius ita parvum, adſpirante Divina veritatis luce, non ita male ſucceſſerit, quin, quibus eſt ſcientia, peritia, & prudentia, πράξεως ſimul conſcia atque compos, animum monitis his cordatius adjicerent; viſum tandem eſt non amplius immaturum conſilium atque inſtitutum, breviore aliquo conſpectu, aliquot hujus cenſus animadverſiones ſimul complectendas exhibere. Vnde, cum INAUGURALE SPECIMEN thema poſtularet, tam Theoriæ quam Praxeos medicæ documenta comprehendens, placuit hoc nomine ſiſtere OBSERVATIONES aliquot LUCULENTAS theoretico-practicas, ipſa infucata evidentia, non magis notabiles, quam utiles futuras. Quas ut & dilucidè proponamus, & perſpicuè exponamus, & inſignibus ſuis uſibus aſſeramus, Divinam benedictionem, ut nobis clementiſſime adſiſtere dignetur, humillimis precibus imploramus.

§. I.

OBSERVATIONES Theoretico-practicas aliquot LUCULENTAS, dum Inaugurali noſtra Diſſertatione proponere & exponere promiſimus, fas erit, more ſolito, mentem noſtram circà hujus inſcriptionis rationem, brevibus declarare.

§. II.

Placuit adpellare *Obſervationes*; nempe quia in cujusvis propemodum hominis ipſos ſenſus, maximam partem,

 ita

ita incurrunt, vt non poſſint non *obſervari*, agnoſci, & memori mente recondi. Ut non tam *dogmatum, præceptorum, axiomatum*, nomina, in illas quadrare videantur, quam ſimplicior illa *Obſervationis* adpellatio. Vt nempe non tam auſcultare propoſitioni talium adſertionum, aut illas prolixa ſpeculatione ponderare vel examinare, neceſſe ſit: quam ſufficere poſſit, ſimpliciter auditas, in obvia, & quà homines vivunt latiſſime patente, *experientia*, veritatem illarum, non tam operoſè quærere, quam promte atque facile invenire, immo intueri.

§. III.

Luculentas adpellare placuit, *duplici* vocis vi atque uſu; *Grammatico*, tanquam *evidentes*, & facile atque *clare* conſpiciendas, imò perſpiciendas: *Morali*, dum utique altioribus conſiderationibus, & latiſſimè ſeſe porrigenti uſui, facem quaſi atque *lucem* præferunt. Unde non immerito *illuſtres* nuncupare potuiſſemus; niſi veritas ſimplex, verecunda & modeſta, verborum coloribus, imo ut loquuntur, lenocinio, indigna viſa eſſet, & recte de illa iam pridem monuiſſet poëta: *Ornari res ipſa vetat, contenta doceri.* Unde miſſis ambagibus, potius ſimplici paſſu rem ipſam adimus.

§. IV.

Erit itaque. I. OBSERVATIO, quod *Medicinæ ſubjectum*, & præcipuum *objectum*, ſit humanum corpus VIVUM. Videri poſſet abſurdè huic theoremati deſtinari nomen *Obſervationis*; dum nemo tam inconſideratis futurus ſit, vt corpori humano *vita deſtituto*, medicam opem atque artem adhibere, in animum inducat. Interim profecto nomen hoc jure ſuo tuetur, quum facile doceri poſſit, quod *ſchola medica*, inprimis *recentior*, hanc rem nequaquam ſatis *obſervare* videatur; ex eo, quod laborioſo & prolixo conatu vix quicquam aliud agit, quam ut de *materiali* habitu corporis, *ſimpliciter*, multis verbis diſceptet atque commentetur. Quum tamen non tàm *materiæ*, quam *motuum vitali-*

um,

um, ſit, *formaliter*, culpa atque damnum, quod *ars* auxiliis ſuis ſublevare, & in libertatem ſuam adſerere atque vindicare, pro vero apice & faſtigio intentionis ſuæ habere debet. Quorſum rectius reſpexerunt *antiquiſſimi*, qui, ſi non totidem *verbis*; tamen ipſo *ſenſu* ſatis luculento, poſteritati ſuppeditaverunt *diſtinctionem* illam, inter *temperamentum corporis* humani, vt ſimpliciter *materiati* atque *mixti*, & VIVI. Qua in re conceptui melius declaranda, licet plurimum laboraverint poſteriorum ſeculorum medici; tamen hæſit propemodum ipſis, quod eſt in proverbio, aqua, & impliciti potius adparuerunt, laborioſis illis diſtinctionibus, *humidi radicalis*, & *calidi innati*, contra *humiditatem* & *caliditatem ſimpliciter elementalem:* nempe e non ſatis perſpecto *actu*, *effectu*, atque *uſu*, *motus humorum vitalis*, nempe *progreſſivi*.

§. V.

Illuſtrat hanc rem II. OBSERVATIO; nempe quod VITA *formaliter*, ſit *conſervatio corporis animalis*, *in ſua mixtione*, ne promtas & prævalidas *corruptiones*, *actu* ſubeat & incurrat; ad quas tamen non ſolum, toto *materiali* ſui habitu, plane diſpoſitum & proclive eſt: ſed etiam tale eſſe & perpetuo manere, omni modo *debet*. Eſt quidem etiam *prius* hujus *obſervationis* membrum, non adeo ignotum, quin ab omnibus, vel modice rem perpendentibus, facile adſenſum reportet. Adeo, ut nec circa illud hunc denegaturi ſint, quod, quidquid *actu* & *formaliter*, ſinceram *corruptionem* in corpore ſubit, non *vivum*, *vitale*; & *vivo corpori* non ſolum inutile, ſed etiam *intolerabile* habendum veniat: Adeoque *vitæ corporis* non ſolum inutile, ſed & magis magisque *adverſum*, æſtimandum veniat. Interim, *ſecundum* membrum indiget omnino aliquanto attentiore *obſervatione*; quod nempe hæc *corruptibilis* diſpoſitio corporis *materialis*, *debeat* omnino etiam talis *eſſe*, *permanere*, *adſervari*, immo quidquid de *quantitate* ejus decedit, non alia, quam

cor-

corruptibili tali crafi, denuo reftaurari atque reparari. Interim, fi modo leviter animus advertatur, nulla etiam fubeft difficultas, quo minus hujus quoque rei veritas, fatis agnofci atque *obfervari* poffit.

§. VI.

OBSERVATIO, vero III. *vitam* hanc *corporis*, præftari eidem, *inftrumentaliter*, *perpetuo fucceffu diftractionum*, & denique plane *ejectionum* e toto corpore; jam tanto majorem habet *obfervationis* dignitatem, quanto majoribus tricis irretitos paffim invenit hominum animos. Quorum plerique de VITA *abfolutè* fpeculantes, ne quidem ad animum fatis revocant, quid fit Vita *corporis*, a qua proprie *corpus* denominatum *vivum*; & cujus læfiones, corpori, quatenus *materiato*, damnum & exitium propius minantur. Ubi etiam, circa *inftrumentalem* habitum hujus negotii, altiori caligine adhuc laborant; dum alii *materialem* quandam rem, *corporaliter* confervatoriam, *balfami vitalis* nomine, *fpirituum vitalium* titulo &c. hic confingunt: Alii *actionem immediatam, inorganicam*, feu *actuationem quà talem*, à *principio* eminenter *vivo* dicendo, fupponunt; adeoque *vitam* corpori evenire, directe & *fimpliciter*, opinantur, *quamdiu*, & *quatenus*, ab hoc *principio activo*, immediate atque abfolute *adficitur*, *agitatur*, *actuatur*, & vt ajunt, *animatur*. Rurfus alii, in *remotiore* atque *generaliore* actu, qui in hoc *inftrumentali* ordine non nifi *materialis* refpectus locum occupat, fubfiftunt: nempe in *motu progreffivo*, feu perpetua *circulatione*, humorum. Adverfus quos omnes, nihil facilius & fimplicius, neque *luculentius* eft, obfervatu, quam quod *puritas* & *integritas* corporis, nulla alia re manifeftius *formaliter* confervetur quam, [contra *priores*,] folo *formali actu* remotionis, & fucceffivæ plenariæ *emotionis*, *alienarum* rerum, è toto corpore: quibus ita ab illo femotis, corpus in fua *homogenea puritate* reftitet. Et quod, [contra *pofteriores*,] *circuitus* ille perpetuus fanguinis, non folum *remotam*, *ge-*

generalem, efficaciam hic habeat; sed etiam sub illo, *quà tali*, nempe quatenus *circulus* est perpetuo *in se recurrens*, tamen ultimæ remotiones & emotiones e corpore, lædi atque impediri possint, & ex hoc ipso, *vitali* integritati atque conservationi corporis, certo damnum hinc impendeat. Ubi certè manifestum est, quod assertio illa rem nequaquam exhauriat, quod, si *circuitus* humorum exquisite liberè procedat, *secretiones* & *excretiones*, tanquam consequens inseparabile, non possit non pari passu incedere. Quum *circulus quà talis*, versetur circa res tantisper potius *retinendas*, nempe perpetuo circumagendas, non vero aliquas *separandas* & *ejiciendas*. Quod tanto clarius evadit exemplo *quantitatis* sanguinis *excedentis*; qui a circulo qua tali, numquam ad *exonerationem* pervenire posset, nisi peculiaris *directio* interveniret.

§. VII.

Subjungimus IV. OBSERVATIONEM, quod homines universim æstimando atque computando, *raris* numero, atque *paucis* specie, morbis adficiantur. Offert hanc observationem, universalis, & quotidiana locupletissima experientia. Pugnat cum hac e diametro, antiquissima jam, [*Democriti* in epistola ad *Hippocratem*,] assertio, quod *homo*, *a nativitate*, vel *ex ipsa nativitate*, & tota sua *nativa* indole, *sit morbus*. Vbi nempe bonus vir similiter offendit, in ante designatum illum lapidem, dum corpus humanum æstimat e simplici ejus *materiali* dispositione, atque habitu summe corruptibili. Non observans, quod indesinentes illi *motus*, qui *vitalem* conservationem illi præstant, pari passu atque jugi gressu, cum hoc *materiali* habitu incedentes, eumque indivulso comitatu stipantes, hanc ipsam *materialem* ejus *propensionem*, tam diu, & tam constanter, (donec ipsorum ἐνέργεια gravius infringatur,) occupent & præpediant, ne a *potentiâ* in *actum* corruptionis deduci possit. Adeoque firma atque *luculenta* plane maneat Observatio illa, quod *homo*,

univerſim , *rarò ægrotet*; & immanis hominum numerus, longo, & paſſim longiſſimo, tempore, ſanus, & ab omni *a-ctuali* morbo, inprimis qui *artificiale* auxilium poſtulet, liber atque illibatus vivere, non modo poſſit, ſed etiam ſoleat. Quæ certe conditio, ex hac Obſervatione proprie fluens, tanto magis hanc commendat; nempe *differentia* inter illud, quod ex vno latere, & vno reſpectu, fieri quidem POTEST: Sed ex altero latere, & realis veritatis reſpectu, fieri nequaquam SOLET: Imo, quam diu hic ſalvus manet, in rei veritate, ne quidem fieri atque evenire POTEST.

§ VIII.

Confirmat hoc V. OBSERVATIO, pertinens ad alterum membrum præcedentis, nempe ſpecie *paucos* morbos; commonſtrans, ſolere homini illam *ſpeciem* morbi, *rariſſimè* omnium evenire, ad quam *ſimpliciſſimè*, & quam maxime *directè*, *materialis* habitus & conſtitutio corporis, magis *immediatè* propendet: quæ nempe nihil aliud eſt, quam corruptio liberè & ſimpliciter *putrida*; in *ſolideſcentibus* corporis partibus, *Spahceli* nomine notari ſueta. Ubi, vt re ipſa ſane digniſſimum, ſed &, prudente tamen, & humana ac rationali obſervatione, factu facillimum eſt, aſſertum, à D.D. Præſide prolatum & alicubi repetitum: Quod vix *centies mille annis*, hic morbus ſemel eveniat. Ita enim certe, ſi puero, arithmeticam leviter docto, proponatur illud problema: ſi *bis mille homines*, quorum quilibet *quinquaginta* annos expleverit, nec intrà hoc vitæ ſuæ ſpatium *Sphacelo* unquam correptus ſit, ſiſtantur; *quot* annos Iii vivendo confecerint? facile connumerabit puer, quod hi *bis mille* homines *quinquagenarii*, *centies mille annos* vivendo confecerint: adeoque hic morbus tanto annorum numero non obtigerit. Vnde hominem eſſe non oportet, aut exuere humanitatem, qui hoc intelligere non poſſit, aut non velit. Interim eſt hæc certe methodus, ad *paucitatem* æque atque *raritatem* morbo-

borum, recte obſervandam & æſtimandam, uti ſimplicisſima & facillima, ita *luculentiſſima*.

§. IX.

OBSERVATIO VI. eſſe poterit, quod homo, nec *facilius*, nec proinde *ſæpius*, æquilibrium ſanitatis maxime ſinceræ, temeret & inclinet, quam *abundantia ſanguinis*. Quum enim *cupiditas* humana, & *ſenſuum* lenocinium, nullam rem facilius confundat, quam *adpetitum ſtomachi*, & *palati*; & proportionem *motûs* & *quietis* ad proportionem *edacitatis* & *ingluviei*: præterea etiam ipſa admiſſa ſanguinis *abundantia*, *moleſtias* quasdam in ordine ad *motus* corporis, faceſſat, quas mox *pigritia* atque *ſomnolentia*, ambiunt atque inſectantur: Facile hinc eſt obſervare, quomodo *abundantia ſanguinis* ultra æquilibrium, & *poſſit* homini obrepere & *ſoleat* etiam hoc facere, colludentibus atque illudentibus illis ſenſuum lenociniis.

§. X.

Qamvis autem non ita planè nuda ante oculos jaceat, tamen certe quoque nec ita abſtruſa eſt, quin, exiguo radio parvi luminis, *luculenter* pervideri posſit VII. OBSERVATIO, quod *abundantia* ſanguinis, ſeu quantitas *excedens*, etiam ſimplicisſimo ſucceſſu *qualitatem* ejus ita alterare valeat, vt tam *generali*, quam *ſpeciali vitali* conſervatorio motui, plus ſolito negotii faceſſat. Eſt vero exiguum illud lumen, quod allegavimus, vnicum illud, quod *mobilitas* ſanguinis, quam maxime conſervetur & perennet, mediante perpetuo libero atqne facili ipſius *motu*; hic vero ſimplicisſime nitatur, tum moderato hujus *pondere*, tum proportionata *menſura*, ad receptacula, viasque & meatus ejus. Quibus rebus per *abundantiam* temeratis, vti *facilitas* motus ejus gravatur, ita effectus hujus, nempe *fluxilis* mobilitas, detrimentum aliquod incurrit. Unde, decreſcentibus liberis *exonerationibus*, ulterioribus variis corruptelis, tam plana atque multiplex via ſternitur; ut tales variæ corruptelæ,

variis ulterioribus specialioribus pathematibus, inducendis aut fovendis pares, nulla una necessitate anxie arcessendæ veniant à μυρίοις, sive ut grammatici latini argutantur, *sexcentis* aliis potentiis, & tanquam seorsim exsistentes, aut certe subsistentes res, & propriam suam ditionem tuentes causæ, allegari mereantur. Quum ex hoc vno fonte, & paucis ejus rivis, tam colluvies illa, quam proluvies varia, satis simplici & proclivi lapsu se diffundat.

§. XI.

Sequitur modo notatam, presso pede, VIII. OBSERVATIO ita certe *luculenta*, vt ne ipsius quidem populi quantamcunque attentionem subterfugere aut fallere potuerit; nempe, quod homines, quam maximè, ipso oculorum judicio *sani*, nempe *florido* habitu & colore conspicui, ab illo suo veluti *fastigio* sanitatis, in detrimenta valetudinis inclinent. Notavit hoc jam pridem ipse *Hippocrates*, *athleticum*, saginatum atque plenum, corporis habitum, non diu in eodem vigore *consistere* posse, animadvertens. Cui egregie succinit sua interpretatione, ipsum vulgus hominum, ab ipsa experientia notans, quod hujusmodi *plenitudine* conspicui, non solum in morbos, sed omnino graviores, propendeant: quod Germani nostri ita exprimere audiuntur: Wann solche, recht gesund aussehende, und wie eine Rose blühende, Leute, kranck werden, so werden sie recht kranck, es greiffe sie recht scharff an rc. Circa quam rem frigidè philosophatur *Galenus*, quod, quum res hujus mundi, perpetuæ mutationi atque inconstantiæ subjaceant, propterea, quando sanitas *summum* suum apicem attigerit, quum *altius* adscendere non valeat, & tamen eodem loco *subsistere* non possit, necessario *descendat*. Nullam autem rationem neque afferens, neque assequens, quam ob rem *descensus* hic, non tam per *gradus*, quam per *saltus*, *lapsus*, imo *præcipitia*, passim *ruat* potius, quam procedat. Dum interim e præmemoratis, longe clarius dilucescit, quomodo *materia* summè

me corruptibilis dispositionis, si ipsa *quantitate* exsuperante, præsidium suum conservatorium, *motum liberum* depuratorium, perdat, velut ab vno extremo ad alterum *ruat*, dum corruptio ejus, a semper præsentissima *potentiâ*, in *actum* deducitur.

§. XII.

IX. vero Observationis locum, utique tueri potest, quod, quum tota *conservatio vitæ* atque *sanitatis*, MOTIBUS, ad *secretiones* & *excretiones* terminandis, unicè peragatur; quando *impedimenta* aliqua subnascuntur, etiam hi *motus* præsidiarii; nisi omnia extrema non tam exspectare, quam experiri atque subire placeat, necessario secundum augescens periculum, *augendi* quoque atque intendendi veniant. Quod cœptum, vti non solum operosius & laboriosius est, quam *ordinarius* & consuetus horum modus atque modulus; si tamen sub toto hoc cœpto, instituto, atque conatu, *exitus*, tam physicè quam moraliter, non plenæ certitudinis fiduciæ absolute quadret: mirum hic esse non possit, si major labor *sensibus*, & major periclitatio, ipsi *intentioni*, plus negotii, molestiæ, vigilantiæ, & sollicitudinis, facessat. In primis, si labor talis, per *fortuitas* importuniores occasiones, mediis tranquillis rebus, & operosiori ac ancipiti tentamini nihil aut minus adsuetæ, motuum præsidiariorum cohorti, objiciatur. Quæ certè res prudentiorem æstimationem in multis magni monenti casibus efflagitat; in quibus non solum *utiles*, sed passim etiam absolute *necessarii*, motuum talium *extraordinarii* gradus, connisus, impetus, a male providis, & harum necessitatum minus peritis arbitris, pro *tumultibus* atque meris *turbis* habentur, *ab* ipso morbo *directe* pendentibus, non autem, quod res est, *adversus* morbum servientibus, imo pugnantibus.

§. XIII.

Damus X. locum luculentæ Observationi, quamvis similiter in præcedentibus jam veluti digito designatæ, quod

in corpore humano, pro *vitali* ejus conſervatione, & avertenda ejus *corruptione*, nullum præſto ſit penu variarum *materiarum*, quæ materiis corruptionem ſubeuntibus, *materiali* atque *corporali* contactu aut actu, ſatisfacere, easque ſimpliciter *invertere* poſſint: decantato *phyſico-mechanico* effectu. Sed totum hoc negotium abſolvatur, nuda, vt in ſcholis loquuntur, *formali* efficacia, & *organico motus* regimine atque moderamine. Ut nempe materiæ vel noxiæ, vel jam obnoxiæ, non tam *in integrum* reſtituantur, quam quantocyus fieri poteſt, *dimoveantur*, *diſtrahantur*, & tandem penitus e toto corpore *emoveantur* atque *ejiciantur*.

§. XIV.

Quæ res clariſſime eluceſcit, ex Obſervatione XI. ſummo jure meritoque ſuo *illuſtriſſima* dicenda, nempe *Αὐτοκρατεία* naturæ. Jam pridem nempe hoc non tam notavit, quam e priſca medicina connotavit, & ad poſteritatem commendavit, *Hippocrates*, aureo illo effato, quod *naturæ ſint morborum medicatrices*. Quis enim quæſo poteſt neſcire, quod, (præter ſolos *manuali* operatione indigentes) nullus ſit morbus, quem non aliquando, (nempe pauciſſimarum ſpecierum, & fere ad proxime præmiſſam exceptionem pertinentium:) imo *pleroſque*, innumerabilibus exemplis, ſine *externa* magnifica ope aut *arte*, ipſa natura humana, in individuo ſui corporis, vel *ſcitè oppugnet*, vel *feliciter* penitus *expugnet*, & immanem ægrorum numerum ita in ſanitatem vindicatum eſſe atque indies vindicari, obſervare liceat. Et hoc per *methodum* antecedente § declaratam; ſolos *motus* depulſorios, & tandem *expulſorios*, corrumpentium atque corruptarum materiarum, *reparationem* vero amiſſarum. Quæ certe illuſtris *obſervatio*, fulgidam lucem præfert *artificiali*, medicinæ; quomodo hæc ipſa hac naturæ *ἐνεργείᾳ* vti, frui, eique *ſocias* manus & ſuppetias jungere, non magis posſit, quam pasſim debeat, ut tanto ſecurius atque certius,

quod sæpe sine artis subsidiis ad felicem effectum pertingit, his liberaliter *sociatis*, tanto auspicatius absolvatur.

§. XV.

Interim proximam, XII. loco, Observationem, illud utique suppeditat, quod *reparationem* quidem per corruptiones qualescunque sublatarum, aut necessaria jactura, pro ejicienda simul corruptione, amissarum partium, natura sola, ultimò & *formaliter*, absolvere possit atque debeat: nulla vero *ars* humana in hoc genere quicquam amplius possit, quam vt, *positivè*, e longiquo aliquid suppeditet, *privativè* vero, e propinquo, *impedimenta* tantum removeat atque arceat: adeoque vtroque modo, non nisi admodum *remotè* occurrat potius, quam succurrat, aut concurrat.

§. XVI.

XIII. Observatio, sistit claræ luci, designationem illam, veræ *medicæ* tam theoriæ, quam prudenti praxi, summe proficuam; quod nullus vnus sit adfectus, qui ita universaliter *omnium* hominum (solis *infantilis* periodi subjectis, per rationes, neque ipsas ita in tenebris reconditas, exceptis) conditionibus atque constitutionibus, magis *æqualiter* impendeat & immineat, quam *sanguinis depletoria* evacuatio, seu *hæmorrhagia in genere*. Sicut enim prima exquisitæ sanitatis inclinatio, in *abundantia sanguinis* sese manifestat; & hoc jugiter per omnium *ætatum* gradus: tanto magis, quo magis reliqua plena sanitate fruuntur; Ita nullus etiam *certior* est, evidentioris talis *abundantiæ* effectus aut eventus, & hoc iterum sub reliqua adhuc sinceriore sanitate, quam ut ita comparata *abundantia*, *depletoriam* evacuationem sinceram, seu in genere *hæmorrhagiam*, post se trahat. Adeoque hæc æqualiter, apud omnes post *infantilem*, *ætates*, iterum repetimus, *in genere*, communi quadam ratione contingere deprehendatur.

§. XVII.

Sin autem neque pertendat, neque pertingat, *abundantia*

tia talis, ad justam hujusmodi *ventilationem*, sed otiosa magis, atque segni vitæ ratione, non solum foveatur, sed etiam illas *qualitatis* corruptelas nanciscatur, quas supra jam luci exposuimus; Præbet hoc XIV. Observationem, quod etiam illæ *qualitatis* depravationes, non minus *omnis ordinis & ætatis* hominibus, communi quadam, in genere, ratione, immineant atque competant.

§. XIIX.

Sicut autem modo dicta simplicior *qualitatis* sanguinis mutatio, (*quantitatis* excedentis promtior *pedissequa*,) major *spissitudo*; *depletoriæ* evacuationis *facilitati*, imo tandem *facultati*, luculentum impedimentum objicit; ita satis dilucida hinc redundat XV. Observatio, quod libratus inter *contentionem ad exitum*, & ipsum *exitum* hæmorrhagicum, sanguis, simplici effectu vtique, *stagnationem*, stagnatio meatuum *distensionem*, hæ sensibilium partium *tensionem*, quin tensorios *renisus*: imo vel *impetuosior*, vel *pertinacior*, stagnatio, tenuiorum portionum altiores *diffusiones*, spissiorum *infarctus*, *stases*, *coagulationes*, *corruptiones*, inducere possit, & luculenta observatione teste, etiam passim *soleat*.

§. XIX.

Jam verò tempus est, XVI. loco, Observationem memorandi, propemodum vulgo hominum magis, quam, recentiori inprimis, Medicæ scholæ, luculentam. Nempe quod *Hæmorrhagia* in genere, distrahatur in *species*, secundum certa corporis *loca*; si de hominibus in universum sermo esse debeat, inprimis per certas *periodos ætatum*. Ut *puerili & adolescenti* ætati, per *nares*; *adultæ juvenili* per *pectus*: *Virili*, per *hæmorrhoides*: *Senili* per *mictum cruentum*, exitum affectet. Sicuti sexui *fœminino*, per *uterum* & ejus ambitum: magis *ἀνομαλῶς* autem, (imprimis huic, longe rarius autem virili, sexui,) per *vomitum cruentum*, exitum quærat. Non fefellit hæc res, simpliciori veritatis Observationi sincerius intentos, antiquissimos, ex & cum quibus

pro-

proinde, *Hippocrates*, sub finem *tertiæ Aphorismorum* sectionis, inter *ætatum* morbos, hoc jam solerter distribuit atque annotavit.

§. XX.

Neque vero hoc solum, sed commendavit insimul prudenti considerationi, etiam aliam adhuc, quæ merito XVI. loco stat, Observationem, luce sua illustrem; quod *ætatibus* his diversis, certi quoque *alii morbi*, ita diversimodè, vt quasi singulis (certe intuitu adminimum familiarioris *frequentiæ*) *proprii*, evenire soleant, circa eadem illa LOCA, & eorum complexum atque propiora confinia, per quæ ipsis *sanguinis eruptio*, si facilem successum invenit, obtingere solet. In quibus enumerandis licet omne punctum non tulerit, viam tamen optimam & ipse institit, & aliis monstravit: tanto magis, quum propemodum *præcipuos* & maxime *fonticos* nominare, non oblitus sit.

§. XXI.

Cui vero XVII. stationem adsignamus, cui solerti arbitro minus luculenta esse potest, Observatio? Quæ est, quod *specificatio*, quæ hos adfectus secundum *ætates*, diversos reddit, magis innitatur diversitati *locorum*, nempe partium, quas occupant; quam *essentiali* differentiæ *indolis* illorum magis in se spectatæ. Cujus nempe *ultimæ* intuitu, omnino utique in eo inter se *conveniunt*, ut *stagnatorii*, *distensorii*, sensibiliter *tensorii*, *spastici* renitentis, e stagnatione *diffusorii*, & denique per *stases corruptorii*, sint ingenii atque genii. Luculenter autem initia sui capessant, a *redundantia* humorum circa hæc *loca*; *exitum*, juxta alia exempla, moliente, sed hoc non impetrato, in flexus hos atque devios calles aberrante. Quæ certe liquidò perspecta Observatio, clarum lumen accendere potest *arti*, ad planiorem, simpliciorem, & hoc ipso *veriorem*, talium adfectuum *pathologiam*; omissis intricatis, & nusquam simplici veritati *historicæ* ho-

rum adfectuum, quadrantibus speculationibus, dilucidè pervidendam.

§. XXII.

Nulla vero penitùs ratione præterire possumus, quin potius luculentæ Observationis dignitate, XVIII. loco memorare debeamus, quod, sicuti *fœminæ*, *statis* exonerationibus sanguinis ita addictæ sunt, ut has vix ullus hominum pro *præternaturali* quodam adfectu in illis, arguat aut agnoscat; tantò magis, quum his, solum bene atque liberè, procedentibus, tanto certius & sincerius *sanæ*, & incolumes atque salvæ, spectentur: Ita, quando evacuationes hæ, quodcunque, tanto magis autem insigne, *detrimentum* incurrunt, tunc non solum *in genere*, notabili proportione, sanitatis damna incurrere, atque morbis obnoxiæ fieri sentiantur: Sed, quod *fulgidam* observationis lucem detegit, non solum *propriè*, sed & *eminenter*, *ipsis talibus* morbis, quales ab *hæmorrhagiæ in genere*, justo & æquo eventu *sperando*, sed ad *exitum* non æque perveniente, pullulare & subnasci, proximis observationibus adseruimus. Quæ certè res, quum ita comparata sit, ut vix plebis solertioris, vel sensum vel intellectum, subterfugere possit; quanto indignius esset, Artis medicæ theoriam atque praxin professis, vel non *posse* comprehendere, vel non *velle* debite comparare, & usibus, tam *Pathologicis* veris, quam *Therapeuticis* atque *practicis*, adplicare, conciliare, atque adhibere. Nos certè, qui ad talem lucem pertinaciter cæcutiunt, non tam *voluntatis*, quam *intellectus*, imo *sensuum* vitio; id facere, pro certo habemus.

§. XXIII.

Ordinem XIX. tribuimus illi Observationi, quod, sicuti nulla ægritudo *frequentioribus* exemplis obtingit; nempè *sontica* imprimis, & *latiùs* œconomiam vitalem afficiens; quam varii generis *febres*, sive, ut in scholis loquuntur, *Febris*

bris in genere; & in nulla quoque alia ægritudine, manifestiores ſunt atque luculentiores, tam *concurſus*, quam *effectus ſalutares*, *motuum vitalium*, per *ſecretiones* maturas, atque ordinatas, & proportionatas, aliena emoventium, ut propria ſua bona, illibata atque liberata corpori remaneant: Ita etiam nihil luculentius colligi inde poſſit, quam quod *Febres*, *in ſe* & ſecundum veram & ſinceram ſuam indolem, ſpectatæ (nempe *accidentalibus* gravioribus impedimentis non prægravatæ,) ſint talis *adparatus motuum vitalium auctiorum*, qui revera *ſalutariter*, *materiis* morbidis, propiore efficaciâ conſervationi vitali corporis periculoſis, & phyſico-mechanica aptitudine quadret, & finaliter ad hunc ſcopum deſtinetur, ſuſcipiatur, atque dirigatur.

§. XXIV.

E qua Obſervatione, ſponte quaſi fluit ulterior, XX ſtationem promerens; quod complexus omnium illorum phenomενων, (quæ vulgo *ſymptomata* morbi vocant,) *quæ* in ſenſus incurrentia, uti pro *Febre*, nec ſic male, habentur, ita tamen pro *morbo*, aut, reſpectu corporis *paſſivis ſymptomatibus*, nempe a *morbo directè* pendentibus, *ſanitati*, imo *vitæ*, *periculoſis*, effectibus, penitus inique habeantur aut declarentur. Sed unice *materia* illa, PROPTER quam hic motus auctiores ſuſcipiuntur, & ſive *gliſcentes* atque ingruentes, ſive *pullulantes*, ejusdem *effectus*; verè ſint ipſe *morbus*: Quibus ipſis *occupandis*, & *præfocandis*, *motus* illi *febriles* efficaciter inſerviant: adeoque non non AB illa materia pendeant, ſed actu CONTRA illam ſtent, valeant, atque fiant.

§. XXV.

Illuſtrat hoc negotium, XXI, *illuſtris* planè, Obſervationis locum explens, prudens plane deſcriptio *Hippocratica*, *Morborum acutorum*; ſi non ſecundum *præjudicium*, quod ipſi optimo Seni impoſuit, ſed ſecundum manifeſtam deſcriptionis, ſeu deſcriptæ rei, *veritatem*, explicatio & adplicatio inſtituatur. Nempe memorat *Hippocrates*, a priſcis

ſcis jam ante ſe, temporibus, non *Febres*, ſed *morbos*, ACUTOS dictos fuiſſe, *Cynanchen*, *Peripnevmoniam*, *Pleuritidem*, *& his ſimiles.* Subjungit autem ipſe quidem: *quorum* (morborum) *Febres, ut plurimum hominem occidunt.* Quum autem hi *morbi*, quos nominat, nihil aliud ſint, niſi *interiorum* partium profundiores atque latiores *inflammationes*; & quos his *ſimiles* deſignat, nihil aliud eſſe intelligi posſint, quam aliorum quoque *viſcerum*, (ventriculi, hepatis, ſplenis, meſenterii, inteſtinorum, diaphragmatis, uteri,) exquiſitæ, *inflammationes*: quis quæſo diligens atque prudens obſervator, temerè decernere in ſe recipiet, ſi quis æger illis moriatur, quod non tam ipſo tali *morbo, inflammatione* inquam *viſceris* graviore, ſive *ſphaceloſâ*, *quà tali*, vel *potuerit* interiore, vel *actu* interiuerit: ſed potius *Febre* talibus morbis accedente. Et quis non potius, æquus atque incorruptus arbiter, comprehendere poterit, quod *Febris*, coortis aliunde hujusmodi *inflammationibus viſcerum*, ſuperinducta, potius bonâ *intentione*, licet non æque felicis *effectus* compos fiat, concitata ſit. Quum enim *inflammationibus*, omnium ſecurisſimum atque ſaluberrimum auxilium, aliud nullum obtingere posſit, quam ut ſanguis in *ſtaſin* prolapſus, iterum *diſſolvatur*, *abſtergatur*, *diſtrahatur*, adeoque *pars* ab illo obſeſſa *liberetur*; hoc autem, propriis naturæ viribus, aliter fieri non *poſſit*, (ut in *Peripnevmonia* & *Pleuritide*, ſalutariter cedentibus, actu fieri *ſolet*,) niſi *auctiore motu locali ſanguinis*, tam diu continuato, donec hunc effectum exſecutus ſit: *talis* autem potentius actus motus ſanguinis, *diu* plus minus æqualiter continuatus, nullum aliud *nomen* habeat, quam FEBRIS (continuæ) Quæ melior in toto mundo inveniri poterit *conſequentia*, & inde elici ſanior *collectio*, eâ quam indicavimus: nempè, quod *morbis acutis*, nempe *viſcerum inflammationibus*, concurrens *Febris* continua, nulla *phyſicâ*, (quum *inflammatio*, imo mortifera corruptio *ſpahceloſa*, utique eſſe posſit *ſine febre* ſtricte dicta)

cta) sed *finali* ratione, imo PROPTER hunc finem, *absoluta necessitate*, fieri debeat atque fiat: & quando æger moritur, sic adfectus, ille non tam *febre*, quam *inflammatione* illa insuperabili, periisse, judicandus sit.

§. XXVI.

Ubi certe non possumus, quin *Theoretico practicam*, pariter luculentam Observationem, XXII. subjungamus. Nempe, quod iniquissimi videantur arbitri, qui *febri*, veri morbi culpam ex eo imponere annituntur, quod non solùm *febricitantes* passim *moriantur*, sed quod etiam, nisi violentis casibus repentinis, vix quisquam homo moriatur; quin plus minus evidens *febrilis* commotio vnà concurrat. Sed præterquàm, quod inique hic peccetur contra vulgatum illud: *Consiliarius non tenetur de eventu*: & non vituperio, sed laude certè dignus sit, qui *quantum* usquam *potuit*, calamitati *renisus* est, si vel maxime tandem illi succumbere cogatur: Ita illud solùm κατ' ἄνθρωπον allegare, & hoc argumento ipsos medicos arguere, jus fasque erit, quod ex hoc illorum fundamento, etiam ipsi Medici, cum omni ipsorum *methodo* & *medicamentorum adparatu*, *morbus* & *caussa mortis* dicendi forent, quoties, sub omni illorum conatu, tamen æger moritur. Unde à scholis discere & audire debent tales, distinctionem, inter *caussam per se*, & *positivam*, & per *accidens*, & *privativam*, atque *defectivam*: ita invenient tam sibi, quam *febri*, tutelam, quando non *positivè*, sed *defectivè*, caussa mortis sunt; quatenus *bonos conatus*, *potestas effectus* destituit, & potentiori morbi vi succubuit.

§. XXVII.

Progredimur ad XXIII. Observationem, quod *gravissimis febribus*, *contagiosis* inprimis, passim immensum quantum major hominum numerus, salutariter perfungatur, & ab illis ad sanitatem *restituatur*, quam *artis*, *manifesto* atque *directo*, auxilio. Radiat hoc sua luce, splendida prorsus atque nitida, exemplo illo notissimo *Variolarum* atque *morbillorum*; quibus integræ hominum μυριάδες, sola continen-

tia & tranquilla quiete ; ſalutariter perfunguntur. Adeo, ut moraliter certi ſimus, facilius *centum* numerari poſſe, è quibus *unus* forte deſideratus ſit, citra ullum directum artificium ſuperatis variolis ; quam quilibet medicus, repeto, *directo* atque *vero artificio*, (alia ratione exquiſita, quam iſti convaluerunt,) *decem*, propemodum dixiſſem *duos*, producere posſit, quin *unus* ex illis deſideretur. Meretur autem certe hæc Obſervatio cordatam conſiderationem, etiam in ipſa *Peſte*; e qua pasſim invenire licet qui evaſerit, ſine ullo artificio; à præcipua *energia*, aut certe *ſynergia* naturæ *alieno*. Sicut etiam in aliis febribus, v. g. *veris bilioſis*, pasſim *vel ſine*, vel *præter*, imo non rarisſime *contra*, *artis* intentiones atque opem, facta tandem *eliſione* bilioſi fomitis, homines ad ſanitatem revertuntur.

§. XXVIII.

Manu ducit hæc res, ad Obſervationem, & utilitate, & honeſtate luculenta, XXIV. numero. Nempè, quod Ars medica, ſumma utilitate, hujusmodi *ſpontaneam* energiam naturæ, vel animadvertere, & conſiliis regere ; vel *Synergiâ* ſua ſublevare, & cum ipſa prudenter & fideliter, *conſpirare* debeat: niſi quidem contra *honeſtatis* rigidiorem normam impingere velit, ad minimum inſcitiæ notam incurrendo, *æquivoca curatione*. Nempè ſimpliciter directè *arti* ſuæ imputando atque vindicando, quando æger ex aliquo tali morbo ſalutariter evadit: quando vero eodem alii moriuntur, ſimpliciter *naturam* incuſando. Quæ certe ſive imprudentia, ſive aliquando calliditas, non jam amplius ita disſimulari poteſt, quin vel ruſticis ſuboleat, alibi latere errorem. Interim, quam luculenta eſt obſervatio, poſtulat tamen oculos etiam nulla obſcuritate laborantes, ad recte pervidendum, in *hypotheſi* & per *ſpecies*, quod in *theſi* & in *genere*, ſatis videt verum, certum atque rectum eſſe. Tantò magis autem, ad harum duarum Obſervationum eò feliciorem perceptionem, commendamus adhuc, iterum iterumque,

que, generaliorem illam, quam jam ſupra quoque non ſine prægnante cauſſa laudavimus, nempe ut tam in omni morborum *genere*, quam in *febrium* cenſu, ſecundum *genus* atque *ſpecies*, quam maxime ex *univerſali quotidiana*, *copioſiſſima*, *experientia*, quilibet ſolers medicus hanc obſervationem exquiſitius ſibi cognitam & perſpectam reddat, *quantum*, & *qua* ratione atque *methodo*, ſalutaribus *moderaminibus*, *intentionibus*, atque *directionibus*, vitalium *ſecretoriorum* & *excretoriorum motuum*, natura ipſa ſibi conſulere, non ſolum moliatur; ſed etiam numeroſisſimis exemplis, illud ipſum ita feliciter abſolvat, ut ipſa hâc ratione, magnus mortalium numerus, ab ejus modi morbis, vel *ſine omni* externæ *artis* aut opis interventu, vel certe ſine *tali*, cui eximiæ partes attribui posſint, à morbis talibus liberati, ad ſanitatem revertantur. Ubi nempe jure meritoque optari poſſet, vt vel *Hippocrates* libros ſuos *Epidemicorum*, hac methodo luculentius conſcripſiſſet; vel tanta ſeries poſtetorum, hunc hiatum expleviſſet. Quis enim æquus, atque ſimplici oculo & animo utens lector, quando toties invenit ab *Hippocrate* memoratum, quod in Febre *aliquâ* Epidemica hoc illud ſonticum ſymptoma ſeſe exſeruerit: mox autem ejus rei, *unum* ſolum, aut *alterum*, exemplum producit: non tam temerè intelligi posſit, quod plerique, nedum omnes, eâdem Febre adfecti, illud ipſum quoque ſymptoma incurrerint. Tantò magis, quum etiam bene multa talia exempla prolata, *lethalem* exitum poſt ſe traxerint; quo intuitu utique magna pars populi ita interitura fuiſſet, eoque ipſo nihil attinuiſſet, *paucis* quibusdam exemplis hoc teſtatum reddere voluiſſe. Vt ad eò, Quam *Hippocrates* hoc ipſo, non niſi *aliquot* admodum *malos* eventus febrium talium, conſignare voluiſſe adpareat: tantò utilius futurum fuiſſet, ſi plurium, immo fortè plurimorum, etiam mentionem feciſſet, quomodo in illis *eadem* illa Febris, ſeſe geſſerit atque deceſſerit. Quod certè illum uſum habiturum fuiſſet, ut inde colligi potuiſſet,

an

an in *aliquibus* tali febre adfectis, coortum symptoma tale, *per accidens* forte obtigerit: cui rei adhuc pleniorem lucem sine dubio attulisset, si etiam eorum, quos memoravit, *corporis habitum*, *vitæ genus*, reliquum *morbi progressum*, & quomodo sub eo sese *gesserint*, quantumcunque succincta sua scribendi ratione, tetigisset.

§. XXIX.

Quæ ipsa postrema consideratio, nobis persuadet, ut XXV. locum demus, certe nullatenus obscuræ illi Observationi, quod magnus numerus, inprimis posteriorum temporum, *historiarum* medicarum Clinicarum, insignem illum usum, quem alias assequerentur pro veritate luculenter stabilienda, propterea non adsequatur, quia modo laudatæ illæ *circumstantiæ* immo insuper passim etiam omissa mentio, quibus *methodis* aut *remediis* tractati fuerint, omittuntur. Unde semper nobis placuit, ad exemplum meritò laudandus candor *Lælii à Fonte*; qui historiis atque consultationibus suis, non dubitavit subjicere eventum, quem habuerint: non reticendo passim etiam *minùs prosperum*. Dum, exadverso, valdè multæ Observationes propiorum temporum, ita comparatæ sunt, ut justissimam subinde suspicionem faciant, supra laudati illius *Diogeniani* moniti, vèl negligenter, vel callidè, sepositi. Sicut, ex adverso, nemo certè eximiam suam laudem in hoc genere dubiam reddet *Petro Foresto*, qui in exacta *descriptione morborum* æque, atque *ægrorum*, omnibus aliis ita anteferri meretur, ut profectò pauci cum ipso conferri mereantur; inter quos merito suo laudamus *B. Michaelem Ettmullerum* cui; ut aliàs hujus scriptoris, cum optimo judicio fautori, morborum solertior descriptio in praxi suâ, pariter placuit: Illam tamen adhuc prærogativam retinente *Foresto*, quod, ut in *exemplis* locus atquè tempus erat, etiam de *ægrorum* habitu, *ad* morbum & *in* morbo, passim dignissimas scitu, & notatu, descriptiones adjicit: inter quas nec illa ultimum locum tuetur, quod subinde mentio-

nem

nem facit, *diversorum* morborum, *uni* eidemque subjecto, diverso tempore obortorum: Utili, ad *Pathologiam conspirantium dispositionum* & *adfectuum*, symbolicam, vel instituto, vel eventu. Ceterum, peculiaris Observationis locum non meretur, quod in scribendis *mutilis* ejusmodi historiis, non pauci certe sedulitatem suam collocent; qui vel per *paucitatem* ægrorum, suæ praxi oblatorum, debitam hanc ἀκρίβειαν nondum adsecuti sunt: nec interim hanc rem, è laudabili tali aliorum labore, præcognitam acquisiverunt: vel inter ægros *robustioris* indolis, & *agilioris* vitæ rationis, occupati, dum magis artis suæ adhibitæ ostensioni student, scopulum illum *æquivocæ curationis* recte distinguendæ, non satis feliciter evitare possunt.

§. XXX.

Quam ultimam certe rem, utut luce meridiana luculentiorem, nihilominus necessitas planè, ut sunt res mortalium, postulare videtur, ut XXVI. Observationis loco allegemus. Quando æger aliquis, sub Medici consiliis & subsidiis, morbum aliquem superat & evadit, fit satis familiariter, ut Medicus hujus eventus gloriam, *in solidum* ad se & suum artificium ita trahat: ut non solum a se sanatum esse ægrum, pro certo habeat: sed vel Jovem lapidem jurare paratus sit, nisi his ipsis artificiis usus fuisset æger, in longe majus sanitatis, immo vitæ periculum, certo certius prolapsurum fuisse. Interim, anceps hoc efficit judicium, illud, quod passim inveniantur multi homines, qui, sive eodem, sive diverso tempore, *eodem* tali *morbo* adfecti, vel *nullis*, aut *paucis*, vel *aliis*, immo non raro admodum *diversis*, remediis, nec *incertiùs*, neque *tardius*, neque *difficiliùs* aut incomodius, pariter sanati fuerint. Ubi omnino sana ratio dictat, quod nulli methodo aut remedio hæc saluberrimæ efficaciæ laus vindicari possit, nisi similes morbi, iisdem, *certius*, *citius*, cum majore decursus *tranquillitate*, *æqualitate*, *mitigatione* sincera & constante, & *matura* atque *sincera sanitate* subsequente,

te, abſolvantur atquè percurentur: quam vel *ſine*, vel certe *ab aliis*, remediis. Talium autem hiſtoriarum ſinceræ commemorationes, & non aliæ, ſi ſcriptæ aut ſcribendæ eſſent, juſtus metus eſt, ne paſſim præla circa hoc ſubjectum, non ſudarent, ſed areſcerent.

§. XXXI.

Obſervatio XXVII. commendabit, ſatis luculenter notam & notandam, plerorumque, revera in praxi numeroſa verſantium medicorum, adſertionem, immo uſum atque morem, quod ad felicem praxin, non opus ſit *prolixo* adparatu *numeroſorum* medicamentorum. Quæ res, licet etiam minimè raro illis in ore ſit, qui non tam fidæ experientiæ teſtimonio, quam cœca *fiduciâ* atque confidentiâ, in nimis quam pauca, & ipſorum judicio *univerſalia*, remedia (ſub ſui ipſorum etiam ſimplicitate) omnem ſpem collocatam habent: ſtabilitur tamen, juſtiore quoque peritorum practicorum conſenſu, majore cum diſcretione, ea tamen præcipua differentia, ut hi tales nusquam ſimpliciter & indifferenter, quod alteri illi faciunt, *remedio ipſi* ſufficientiam hanc ad ſignent; ſed peritè, & *morbi indoli*, & *naturæ energiæ*, & tempeſtivo atque *opportuno*, ſecundum has circumſtantias, *uſui* medicamenti, partes ſuas afferant. Quo intuitu dilucefcit, quantò magis reſpicere deceat, rerum ſuarum ſatagentem felicis πράξεως ſectatorem, ad hujusmodi medicationis, *remediorum* inquam, atque *methodorum*, *ſelectum*: quæ illum eximat ab *ediſcendis*, & temere *tentandis*, prolixis illis commentariis, in *omnem* materiam medicam. Unde immortali certè laude dignus eſt, in hoc genere, conatus *B. Ludovici*: niſi, quod in laudem potius candidiſſimi viri, quam ullam injuriam, dicere laudeamus, quod *perperam*, ſcriptum, antiquam virtutem atque fidem oſtendens, *moderno ſeculo accommodandum* cenſuerit: quod totum *polypragmoſynæ* dicatum atque devotum, potius ut in omnibus rebus, ita in hac quoque, nihil niſi luxum atque faſtum, ambit atque amat. Qui interim etiam, quod quidem ante jam monu-

nuimus, in eo se exserit, quod non ita pauci, equidem propositum illud, quod ipsa hac Observatione laudavimus, imitari præ se ferant, interim *paucioribus* medicamentis, *altisonos*, sed veritatis *inanes*, titulos prætexant: quibus deinde nusquam respondens effectus, interim etiam à meliorum, atquè magis fidorum, & meritò seligendorum usu, & ipsos, & quotquot illis temere auscultant, avertit.

§. XXXII.

Observationem XXVIII. dicamus, *prærogativæ* energiæ jam repetito laudatæ, ipsius *naturæ*, præ *medicamentorum* efficacia. Non quidem simpliciter sensu *absoluto* seu *exclusivo*; quasi semper, imò solum ut plurimum, *totum* negotium *naturæ* relinquere, & otiosum spectatorem agere, conveniat; vti turbulenta capita irrationalibus suis collectionibus subsumunt: sed tamen ita notatu atque intellectu dignissima, comparatione, atque respectiva proportione, ut è necessario operationis atque *actuationis* ipsius naturæ, cum *medicamentis*, intuitu, perpendatur, quam prudenter *Ars*, *subordinando* potius, quam primores partes capessendo, gerere atque regere debeat suum negotium; ne *societatis* leges, cum spontaneâ naturæ *energia* observandas, temeret. Sicut enim asserti nostri veritas, statim ex eo elucet, quod medicamenta pleraque, certe paucis exceptionem admittentibus ipsius *naturæ* energia in effectum deducenda veniant; aut ipsius hujus energiæ, varios *gradus*, atque peculiares *directiones*, caute *promovendas*, concernant: & hâc *deficiente*, *tergiversante*, aut *reluctante*, vel plane *nullum*, vel non, nisi *heteroclitum*, effectum nanciscantur. Ita dilucescere quoque potest rei veritas, ipso illo velut experientiæ documento, qnod v. g. in *Febribus*, ubi jam ipsa natura ad opportunas certas *exonerationes*, inclinare & procedere solet, v. g. *ex*, *anthematum* exclusiones, *tempestivas* sudatio nes; aut, alibi passim, ad *vomitum*, ad *alvi* excretiones, ad *mensium* fluxum &c. Ibi ars, non nisi temere suscipere possit, jam spontè pro-

cedenti naturæ, *in eodem gressu* concursare; nempe ad ipsos tales *motus*, adhuc *stimulos* adhibere; aut *maturitatem*, & justam *opportunitatem*, *præproperis* suis consiliis aut auxiliis, antevertendo turbare. Quæ consideratio certè subinde, in sonticis adfectibus atque casibus, eminentem locum sibi vendicat.

§. XXXIII.

Subsequitur Observatio XXIX, quod admodum frequenter, modo dicto scopo, longe concinniùs atque utiliùs satis fiat *materiarum*, potius, ad obsequendum justis motibus spontaneis, artificiosa *præparatione*; quàm *motuum* ipsorum, *provocatione* aut incitatione. Sicut enim ad ipsa *principia mechanica* pertinet, *actum* ipsum *motus* non suscipere aut moliri, antequam *subjectum* ad subeundum motum *habile* sit redditum; ita certe in *vitali* œcooomia corporis, sæpenumero *moræ*, *tricæ*, aut *turbæ*, justorum & sufficientium *motuum*, non magis aliunde oriuntur, quàm a *materiæ*, ad obsequendum, debitis motibus salutaribus, *impari* constitutione: Quâ, meliore, sive per tempus ipsum, sive per idoneum artis subsidium, impetrata, satis *promtè*, *ordinatè*, & *constanter*, natura ipsa deinde, *justos* & convenientes *motus*, pro excludenda tali molesta aut noxia saburra, ita *sponte* sua exsequitur, ut horum peculiari *expectatione*, neque *opus* usquam sit, nec illis propemodum securus *usus* relinquatur, nisi, præsertim in *sensibiliore*, morbi, aut ægri, indole, justo *plus* agere, & novas *turbas* concitare, periclitari placeat. Pertinet autem ad hanc observationem, tanquam specimen quoddam, monitum practicum, ab omni jam antiquitate inculcatum de *coctione* humorum in *febribus*, ejusque *signis* prudenter observandis, & *crudis non movendis*. Ut simul non inconsideratè negligendum venit, (sub prætextu malè intellectæ humorum *crudorum turgescentiæ*,) longe alia ratione solidè practicum effatum *Hippocratis*, quod *ut plurimum*

hu-

hujusmodi *turgescentia*, festinatas commotiones saltem *permittens*, nedum *postulans*, repeto, *ut plurimum non occurrat.*

§. XXXIV

Observatio XXX. commendabit prudentem discretionem, *Alterationis* materiarum *strictè* dictæ, seu *absolutæ*; & *respectivæ*, nempe ad *subjungendas* idoneas *evacuationes* planiorem viam sternentis: quæ nempe est ipsa illa *præparatio* materiæ, de qua modo locuti sumus. De *absoluta* verò illa, noxias materias simpliciter ita *subigente, invertente*, & simpliciter *corrigente*, ut earum plus minus peculiari *evacuatione subjungenda*, plane non sit opus; asseveramus, quod talis, nisi *paucissimis* exemplis, planè non sit in artis *potestate*. Ubi certe meretur solertem atque sagacem pensitationem, consensus totius chori Antecessorum Medicorum practicorum, quem, partim *præceptis*, partim *exemplis* practicis, posteritati testatum reliquerunt. Dum nempe longe maximam partem, *alterationes* laudatas, plus minus diserte ad *subjungendas* evacuationes direxèrunt. Cum qua *methodo*, si conferantur postremæ Scholæ Medicæ conatus, quamvis inter varia opinionum schismata, in eo tamen sic satis inter se conspirare deprehendetur, ut vel *nudis* materiarum *alterationibus*, seu, ut loquitur, *inversionibus*, (fraude, ut probabile est, nugatorum, *Paracelsi*, tamquam autoris, nomen prætendentium illecti, qui plane *venenum in alimentum* convertere, & *viscera*, ad frustuli reliquias absumta, restaurare pollicentur,) spem suam impendere audeant: vel *præ postera* alia ratione, materiam mox, *crudam*, maxima sui parte *evacuando* auferre, & residuum in auspicata hac *inversionis* arte edomare, obstinate sibi proponit.

§. XXXV.

Observatio XXXI. tamen necessaria erit, ad utilem quidem, sed non, nisi *justo usu*, effectum suum adsequentem, *distinctionem*, intra justos suos limites coercendam. Dum videlicet *alteratio*, non tam nudè & simpliciter *materiis*, sed ipsis

etiam *motibus*, adhiberi poteſt. Hic tamen obſervamus, *duplici* ratione communiter *errorem* committi poſſe, imo ſolere. *Primo*, dum paſſim nimio plus nudæ illi atque ſimplici *alterationi* materiarum potius, intenti ſunt animi; quam tamen ne quidem perpetrare & *abſolvere*, in *poteſtate* noſtra poſitum eſt: *Secundò*, quod alteratio illa *motuum*, quum in illam longe plus *artis poteſtati* conceſſum ſit, ingentem certe *prudentiam* requirat, vero intellectui, de *genuino uſu* illorum *motuum*, *quibus alteratio adhiberi*, debeat, ſuperſtructam: ut illa Medica, nempe & factu *neceſſaria*, & effectu *ſalutaris*, ſit & evadat. Quamvis enim hæc *diſtinctio*, illam confuſionem tollat, quæ, ex inconſiderantiâ purè *empiricæ* praxi familiaris eſt, ut *materias* oppugnare allaboret, ubi ſæpe non tam amplius *materiæ*, quam proportionis ſolius *motuum*, vitium ſubeſt; aut contrà, in *motus* pugnet, ubi potius *materiæ* habenda eſſet ratio: Ita offenditur tamen ſatis familiariter, ſub hac ipſa *diſtinctione*, in verum ejus *ſenſum*, imo *neruum*. Primò quidem *generaliter*; tum luce meridiana clarius eſt, quam parum, vere diſtincto & dilucido conceptu, perſpecta ſit, partim *utilitas*, *habilitas* inquam ipſa, *motuum vitalium*, in corporis variis *onerationibus* ſuſceptorum: partim ipſa *neceſſitas* eorundem, ad corpus *ſublevandum* iterum, atque *ſalvandum*. Ubi nempe, certò errabit, niſi harum rerum & optime intelligens, & recte memor, ſit Medicus, ut *motuum* talium *altorationes*, ſecundum *materiam* ſubſtratam, debita *temporis*, *gradus*, atque *loci*, ratione habita, *opportunè* inſtruat & gubernet: Imo ſæpenumero etiam illud prius exquiſite proſpectum habeat, quod *ſecunda* retrò Obſervatio exigit, annon potius exoptatum *moderamen motuum*, quod artificiali illa *alteratione* adgredi neceſſarium videtur, ſolius *materiæ* movendæ, ad faciliorem motum *præparatione*, & longe *ſecurius*, & longe *certius*, adſequi detur? Ubi certe indiſcreta illa feſtinatio, ad *vomitum* ſimpliciter, *catharticas exſtimulationes*, *ſudationes*, *ſanguinis expulſiones*: aut contta

ad-

adstrictiones, repulsiones, Narcoses, tam longe *tranquilliore*, quam *solidiore*, successu & eventu, tàm *præservativè* quàm *curativè*, omitti posset, imo deberet, quàm, *luculentâ* hac observatione, non sedulò perspecta, passim evenire, locuples experientia testatur.

§. XXXVI.

Quum autem altera thesi mentionem fecerimus, etiam erroris, circa *motus* illos *in specie*, quorum *alterationi* studere, non tam *videri*, quam *esse* necessarium, possit; quamvis proximo §. jam illum innuerimus, formula illa, *vitalium motuum, extra ordinem* (nempe sanitati dicatum) gravato jam corpori, *fortiore gradu* adhibendorum: Suadet tamen, suprà jam meritò notata, propemodum universalis confusio, imprimis circa *febrilium*, tum etiam aliorum quorundam *acriorum, motuum*, utilem *intentionem*, & salutarem *efficaciam*, prudenter æstimandam; ut adhuc semel commendemus, etiam *specialiorem* talem discretionem, circa *potestatem* motuum, dextre & convenienter *alterativam*, prudenter in effectum deducendam. Quoties enim v. g. evenire solet, ut ad *cholericos* importunos *vomitus* atque *secessus*, postulato auxilio, alibi *adstringentibus*, alibi *sopientibus*, cito & immediate, *motibus* talibus efferis resistendum decernatur: Præsertim, si motus hi magis jam *vacui*, & vel jam *excussa* aliqua, vel per *paucitatem* & tamen *causticam* acrimoniam, *tenuiùs*, aut *tenaciùs*, *adhærente* materia, adeoque *motibus* illis non obsequente, soli *conatus* inanes excedere videantur. Dum interim communiter, solo *materiæ acrimoniam* obtundente, & *sensum* rosionis demulcente, adeoque vere ad solam *materiam*, & ejus *corporeos* effectus, quadrante remedio, universo huic *motuum* tumultui, ita certo atque cito satisfiat, ut ad illos directè *alterandos*, ne quidem ulla justa occasio, nedum necessitas, superstes maneat. Unde certe hæc quoque res, pro dignitate sua, bono jure proprium luculentæ

Ob-

Obſervationis locum tueri potuiſſet: ſuffecerit autem nobis illam alteri præcedenti ſolum accenſuiſſe.

§. XXXVII.

Obſervatio XXXII, occupata erit circa *ſimplicitatem præparationis* medicamentorum; de qua adſeveramus, quod illa in longe *plurimorum* remediorum cenſu, non ſolum per naturalem æquitatem præferenda ſit, variis *operoſitate* ſola ſpecioſioribus adparatibus: ſed etiam illa *neceſſitate*, quod variis *operoſioribus* tractationibus, vera illorum efficacia potius *corrumpatur*, aut ad multò *alios*, imo non rariſſimè *contrarios*, effectus deducatur. Ubi certe *evidentiam* hujus obſervationis, tanto manifeſtiùs declarat illa animadverſio, quod perita antiquitas, à quâ efficacia remediorum plurimorum, ad poſteritatem commendata eſt, hanc ipſam deprehenderit & cognoverit, ex eorum *ſimpliciſſimo* uſu, aut *leviſſima* præparatione. Quo intuitu abſurdum profectò adparebit, veritatis hujusmodi aſſecutionem, *neceſſitati* talium præparationum alligare; quæ primis autoribus talis commendationis, ne quidem in mentem venire potuerint. Prorſus, ut illi, qui auream illam *Hippocratis* admonitionem, quâ jubet *operam dare Medicum, ut ſit Phyſicus*; (nempe *humanæ naturæ vividas* æquè, atque *ſcitiſſimas operationes*, ad corpus *vivum, ſanum, purum*, atque *integrum, ſervandum* atque *reddendum*, benè *conſideret, agnoſcat, ſequatur, imitetur, ſublevet*,) ad Phyſicam *corpuſcularem* aut *experimentalem*, & Chimiam, referunt; cujus nempe tam curioſum atque conſcium, quam ſatellitum Jovis aut Saturni fuiſſe *Hippocratem*, certum ſit. Ut taceamus, quod abſona illa *variarum* rerum, ex uno eodemque *ſimplici* eductarum, ſchemata, nulla rationali collectione, *eidem* efficaciæ deſtinentur, cui vel *integrum* concretum, vel una aliqua *eminentior* ejus pars, ſatisfacere poterat; notiſſimis, variarum *aquarum deſtillatarum*, & *ſalium* ex ipſo illorum cinere conquiſitorum, è ſubjectis *amaris, adſtringentibus*, imò plane *terreis*, petitarum: Quam rem, licet prolixè

Zwöl-

Zwölferus jam dissuaserit; tamen hodieque ferè plures habet dissentientes, quam auscultantes. Neque vero disparratio est, unde etiam peculiari loco indignam censemus, jam ab antiquis temporibus atro carbone notatæ, *constipationis* illius multorum *ejusdem efficaciæ* remediorum, in unam formulam. Quam nulla certe injuria, nequaquam fatuo sale conspergit, & imperitæ diffidentiæ practicorum tribuit, *Paracelsus*; de prolixarum talium formularum coacervatione & ad *necessitates urgentes* præscriptione, jocatus: Theriac, Mithridat, Philonium, und was ist mehr lang? ist etwan ein gutes drunter rc. Unde certè nimio præstabilius est, tam ad inueniendam, quam post hac sinceram obtinendam, expertæ efficaciæ, potius unius aut alterius, imo si ita animo sedet, plurium, *ejusdem* efficaciæ remediorum, singulorum seorsim, insistere, quam, tamquam jurata solemnitate, multa simul consarcinare.

§. XXXVIII.

Quamvis autem ne quidem memorari digna sit, nedum inter *utilitate* sua luculentas Observationes reponi, dabimus tamen illi, sed etiam postremum, locum. Nempe contemplationi illi, *politicis* potius, imo *pseudopoliticis* fundamentis, innixæ difficultatis; quod hac ratione male prospectum foret *Pharmacopœiæ* dignitati. Quis enim non videt, quam fraudulenter ad *artem* detorqueatur, quod *hominum* solum luxum atq; fastum propriè tangit. Nempe, quid *pharmacopœiæ*, quatenus usquam *necessaria*, *necessitati* aut *dignitati* detrahere tur, si ipsi *Medici* illam, quantum usibus illorum satis est, exercerent? aut, si utique per praxeos affluentiam, [modo desidiæ atque otii amor non majores partes sibi vendicet,] his laboribus vacare non valerent, quantus non est undique operariorum talium numerus, qui, ut modicè, & sæpe hoc ipso, citrà luxum atque fastum, honestè, vitam sustentent, adeo abunde, verè *utilibus*, nedum *necessariis*, præparationibus, suffecturi essent: ut justus potius metus sit, ne quidem è talis practici

necessitatibus, quamvis liberaliter remunerati, quantum ad *victum* satis est, reportaturi essent. Sed cum nemo hominum tam stupidus sit, quin facilè pervideat, quod *similes habeant labra lactucas*, & *manus manum lavet*; non tam frigidus odii metus, quàm certa inutilitas, tam manifestas res prolixius notandi, justum fastidium facit, tempus iis impendendi, imo prodigendi. Maneat itaque, si aliter fieri non amat, in vigore suo proverbium, *Mundus vult decipi, ergo decipiatur*: Dummodo nemo postremum, sibi potius dictum, quam illi relictum, interpretetur: quod, quum nemo vir bonus de altero suspicari possit, salva res est.

§. XXXIX.

Possemus plura adhuc adjicere, imprimis de *Metaschematismis morborum*, & positivis *practicis* & *pragmaticis specialioribus* commendationibus, *methodorum* atque *remediorum*; sed quum ejus modi tractatio disputationis limites excedat, non visum est tali loco atque tempore hoc institutum capessere: sed potius antè omnia, hactenus memoratarum rerum, demum justam & solertem pensitationem commendare, ante quam ipsam, postrema imprimis illa nominata, tractatio, prorsus immatura merito habetur. Loquor hoc expertus, imprimis ipse Præses. Postquam enim tam sani status corporis, quam ægri, veriores, & Medico scopo directè exæquatæ, luculenta, & quotidiana experientia conspicuæ, deductiones, imo demonstrationes, in lucem prolatæ sunt; nimio certè studio passim flagitatur, ut etiam huic amussi respondens *Therapia*, seu potius *specialior praxis*, publicè doceatur. Quamvis autem talis labor utilitate sua nequaquam planè carere possit; tamen in aprico esse putamus, quod utilitas illa, magis redundatura sit in ipsam prolixiorem *confirmationem theoreticarum* illarum demonstrationum, quam in *necessarium, Praxeos* ipsius usum aut fructum. Qui enim illud solum expectant, ut nominatim

re-

remedia oftendantur, fcopis illis fatisfacientia, quos juftus intellectus *Theoriæ* verioris monftrat; illi, ut molliffimè dicam, falluntur. Licet enim nequaquam negandum fit, & pro certo habeam, multos bonos & cordatos viros, ex ipfa praxi, cujus pro fciéntia atque confcientia fatagant, fatis compertum & perfpectum habere, quanti æftimari mereatur remedium, cui *fidere* liceat: tamen, fi, qua convenit atque decet, folertia, res univerfa æftimetur, facile erit agnofcere, quanto plus *fiduciæ* collocare liceat, imo deceat, in *methodi* certam rationem, *veræ* morborum *indoli* confentaneam, quam ipfa *remedia*. Unde, licet *aliqua* talia effe poffint, quibus vel ipfe ego acquiefcere confueverim; tamen propterea a me longe femper aberit illa protervia, ut *omnia alia* damnem, aut contemnem: & *folis* pauciffimis talibus; *unicè*, & nullis aliis *parem*, energiam, à fummo Creatore conceffam effe, credam, nedum doceam aut propugnem. Illud autem quam maxime, uti fatis fcio, ita affevero, & confirmo, quod rectiffimè dixerit, utut forte neque primus neque folus, "*Capivaccius*, roga-"tus a difcipulis, propter praxin fatis feliciter ipfi proceden-"tem, peculiaria arcana apud illum fufpicantibus, ut illa ipfis "communicare dignaretur: *Difcite meam methodum, & ha-"bebitis mea arcana*; Quod ita attempero; rectè intellecta at-"que comprehensâ, è vera, & *pragmatica* ad medicam pote-"ftatem, *ætiologia indolis* morborum, *methodo* horum neces-"fitatibus confulendi; non valde dubium aut anxium ampli-"us habere poterit Medicum, in plerisque certè cafibus, ubi "invenienda effe poffint medicamenta, illis fcopis f. tisfaci-entia. Dummodo ex illis fluctibus, undique propemodum decantatæ, *multitudinis*, *multiplicitatis*, *vehementiæ*, aut ad hanc *ancipitis* efficaciæ, *multorum* remediorum; & *falutarium* naturæ conatuum, five *reftrictoriæ*, five *narcoticæ*, *oppugnationis*, naviculam fuam, tanquam e meris Syrtibus, aut brevibus, in altum potius eduxerit: Ubi, unica quidem *cynofura* veræ *Methodi*, fed vela feliciffime afflante

E 2 di-

divina benedictione, totius recti cursus, in hoc quoque negotio, ut autore, ita certissimo fautore, nauclero non amplius indigebunt, sed clavum ipsi peritissimè regere, *experientia exquisitâ* facile habitum conciliante, valebunt. Quod ipsis sincerè felicis artis usus avidis, eodem candore opto atque comprecor. Siquis autem soli *Empyriæ* otiosæ facilitati atque facultati, subsidia quærit aut sperat, ille, ut ab universa mea intentione, toto certe cœlo aberraret, ita à me quidem, iniquissime illa, non dicam exigeret, sed solùm exspectatet. Quod quidem hâc satis idonea occasione publice profiteri, opportunum judicavi.

Ita vero scopum nobis propositum, æquis judicibus attigisse probaturos, confidentes, pedem sistimus: divinæ clementiæ, pro præstita nobis gratia, humillimas laudes concinentes.

